List 52. **NOVICE** Tečaj XXXVIII.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 29. decembra 1880.

Obseg: Še nekaj zemljišne statistike z ozirom na novo uravnavo zemljiškega davka. — O prvem shodu kmetovalcev na Dunaji. (Konec.) — Gospodarske novice. — Še enkrat o dvakratni ali trikratni molži krav. — Premišljevanja o žalostnem stanji kmetijstva. — Most čez Savo pri cerkvi sv. Egidija. — Privatna posestva Andehsčanov na Kranjskem. — Slovensko slovstvo. — Mnogovrstne novice. — Ozir na zadnje zborovanje zbornice poslancev. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Se nekoliko zemljišne statistike z ozirom na novo uravnavo zemljiškega davka.

Zdaj, ko kmetovalci in tudi nekmetovalci čakajo na to, kako bode konečno rešeno važno vprašanje zemljiškega davka, mislimo vstreči našim bralcem, ako jim podamo sledečo tabelo.

Ona jim pred oči stavi, koliko več ali manj ima po najnovejših merah dandanes vsaka dežela njiv, senožet, vrtov, pašnikov, planin in pa gozdov, v primeri s starim katastrom od leta 1844. (Znamenje + pomeni več, znamenje — manj.)

	Njiv	Senožet Oralov	Vrtov	Pašnikov in planin	Gozdov
Doljna Avstrijska	+ 85.288	— 11.583	+ 19.140	— 140.551	+ 73.344
Moravska	+ 161.067	— 18.979	+ 6.858	— 166.062	+ 51.277
Zgornja Avstrijska	+ 9.850	+ 38.603	+ 18.765	— 50.657	+ 14.193
Šlezka	+ 30.809	— 4.896	+ 2.849	— 36.641	+ 15.074
Salcburška	— 3.748	— 27.842	+ 1.969	+ 82.865	+ 6.350
Koroška	+ 8.113	— 11.594	+ 4.204	— 9.730	+ 63.310
Kranjska	+ 19.515	+ 14.157	+ 10.237	— 109.827	+ 67.171
Štajarska	+ 18.702	+ 22.657	—	— 90.070	+ 100.873
Primorska	— 64.965	+ 15.673	+ 18.173	— 123.570	+ 88.652
Dalmacija	— 4.809	+ 3.400	+ 31.441	— 231.381	+ 195.049
Česka	+ 226.545	— 57.949	+ 31.189	— 229.012	— 3.060
Skupaj	+ 486.367	— 38.353	+ 145.825	— 1,105.136	+ 669.233

Kar se tiče Galicije in Bukovine, opominja poročilo centralne komisije, da so se zemljišča v Galiciji v primeri z dosedanjim provizorijem za $123^2/_3$ štirjaških milj, zemljišča v Bukovini pa za 44 štirjaških milj pomnožila.

Kar se tiče Tirolskega in Predarelskega, je Tirolsko v provizoriji imelo 2 milijona in 875.838 oralov, po stabilnem katastru od leta 1856. pa 1 milijon in 809.777 oralov gozda in 1 milijon in 979.535 oralov druzih zemljišč. Uravnava zemljiškega davka je pa konstatirala 1 milijon in 859.516 oralov gozda in 1 milijon in 984 056 oralov druzih zemljišč, skupaj 3 milijone in 843.572 oralov — tedaj proti provizoriju okoli 100 štirjaških milj več. Na Predarelskem so davku podvržena zemljišča v provizoriji znašala 301.319 oralov, 1856. leta 113.671 oralov gozda, 283.670 oralov pa druzih zemljišč, tedaj skupaj 397.341 oralov; — uravnava zemljiškega davka je pa našla 117.657 oralov gozda, 281.438 oralov druzih zemljišč — tedaj skupaj 399.096, to je, blizo 97.000 oralov več, kakor v provizorlji.

O prvem shodu kmetovalcev na Dunaji.

(Dalje in konec.)

12. vprašanje. Ali bi ne bilo koristno, zastop poljedelskih zadev, posebno nasproti zakonodavnim korporacijam in javnim oblastnijam, izročiti posebnim, po poljedelcih dotičnega okraja prosto izvoljenim poljedelskim zbornicam — se odloži za obravnavo prihodnjega shoda kmetovalcev.

13. vprašanje. Kakošen je stan poljedelskih žganjarij in kako vpliva na-nje njihova davkovska postava? — O tem za naše slovenske kraje manj pomenljivem vprašanji bilo je sprejetih 5 sklepov.

14. vprašanje je razpadlo v 2 oddelka: 1) Ali zadostujejo zdaj obstoječe postave, da bi se zabranilo poškodovanje zarubljenih zemljišč po zarubljencih? 2) Katere postavne naredbe bile bi potrebne, da se poškodovanje takih zarubljenih zemljišč po zarubljencu gotovo zabrani? — Poročevalec dr. Poklukar je po primernem utemeljenji nasvetoval sledeči skoraj soglasno sprejeti predlog:

V očigled žalibog tako silno množečih se pokončavanj zarubljenih zemljišč po rubljencih spoznava shod

kmetovalcev nujno potrebo, da se po poti postavodavstva tem nepristojnostim kar hitro v okom pride s tem, da se vspešno omejí pravica zarubljencu, z zarubljenim zemljiščem početi, kar bi hotel, pa da tudi se mu zažuga kazen o takem poškodovanji, katero utegne vknjiženim upnikom na škodo biti.

15. vprašanje. Kako se ima gozdna postava od 3. decembra leta 1852. prenarediti, da se odstranijo vsled presilstva gozdnih lastnikov umnemu planinarstvu preteče zapreke in da se živinoreji v planinah vrnejo pristoječe pravice tako kakor je to v Švajci? Poročevalec dr. Poklukar nasvetuje po temeljiti razložbi sledeči, tudi po soporočevalcu prof. Schmiergerji priporočani sklep:

a) Shod kmetovalcev izreka svoje prepričanje, da je v prid živinoreji in z ozirom na varstvo pripoznanih pravic — v planinskih deželah treba prenarediti §. 10. gozdne postave od 3. decembra 1852. v tem smislu, da se vživanje pašnih pravic ne sme kratiti po takih naredbah, katere lastniki gozdov vrivajo v namen gozdoreji. — Po nasvetu soporočevalca prof. Schmiergerja pa se sprejmejo sledeči nasveti:

b) Shod kmetovalcev se izreka gledé vživanja pašnih pravic v planinskih deželah za sledeče premembe gozdne postave od 3. decembra 1852. leta:

1) Naj se opustí postavno določevati del vsega gozda, na katerem bi bila paša prepovedana zarad pogozdovanja, -- nasproti pa

2) naj se posebej za listnato drevje in posebej za črni gozd določi neprestopljiva dôba tekoča od časa, ko je bil gozd do golega posekan, ter v mejah te dobe naj se za vsak slučaj posebej po nepristranskih izvedencih stavite daljša ali krajša doba varovanja za tisti kraj z ozirom na tamošnji vpliv paše na gozdorejo — ali pa naj se varovanje in to takrat čisto opusti, kedar se servitutni gozd ne posekava na golo, ampak le polagoma.

3) Ako se med lastnikom s servitutom obloženega gozda in pa upravičenimi pokažejo zapreke ali prepiri gledé načina vživanja samo na sebi ne oporečene pašne pravice, ima gospóska za oni primerljej, ko bi ne bilo gospodarskega črteža, zahtevati, da se ta črtež določi.

4) Lastniku servitutnega gozda naj se naloži dolžnost za to skrbeti, da je mogoče pašno živino brez zaprek goniti na pašne prostore; — ako bi on tega ne storil in bi bilo upravičenemu do pripoznane mu paše brez dotike ptujega zemljišča samo mogoče priti čez gozdne prostore, na katerih je zarad pogozdovanja paša zabranjena, tedaj naj upravičenec ne bo vezan škodo povrniti, katera bi se vsled takih prehodov na omenjenih prostorih storila.

5) Prestopki zarad paše po upravičenem storjeni se imajo soditi po prvotnem namenu postavodavčevem samo in izključeno po §. 9. onih načel, po katerih se ima tarifa za gozdno škodo izdelati.

16. vprašanje. Kaj zadržuje pridelovanje tobaka v Avstriji in kaj bi se moralo storiti, da bi se tudi našemu kmetovalcu, kakor ogerskemu, mogočost tega prihodka odprla? — Poročevalec Smetana predlaga sledeče, tudi soglasno sprejete nasvete:

a) Shodu kmetovalcev se ne zdi upravičeno predstvo Ogerske gledé pridelovanja tobaka.

b) Privolitev pridelavanja tobaka v vseh v državnem zboru zastopanih deželah se priporoča enako po potrebnosti kakor tudi kot zapoved pravičnosti.

c) Najvažnejši pogoj za povzdigo sajenja tobaka je določitev take nakupovalske cene, katera se vjema s trgovinsko ceno oddanega surovega tobaka.

d) Izvažanje surovega tobaka se pripusti s takim nadzorovanjem, kakoršno monopol zahteva.

17. vprašanje. Ali bi ne bilo koristno, zarad posvetovanja skupnih zadev avstrijskih kmetovalcev osnovati od časa do časa ponavljajoče se shode zastopnikov kmetijskih družeb, tako, kakor jih imajo uže več let gozdarji?

To vprašanje rešilo se je s sledečim sklepom: Da se sklepi shoda kmetovalcev na primerno mesto oddajo in ondi podpirajo, in pa zato, da se potrebno vpelje za prihodnji shod, se izvoli za ta čas stalni odsek 7 udov.

In koncem zborovanja izvolili so so v stalni odsek gospodje: knez Adam Sapieha, knez Karol Schwarzenberg, dr. Wich, grof A. Attems, baron Dobelhoff, E. Siegl in vitez Proskowetz.

Gospodarske novice.

* *Centralna komisija za uravnavo zemljiškega davka* je 21. dne t. m. končala svoje delo. V tej seji je odbila predloge za znižanje davkov v gornji in dolnji Avstriji in na Štajarskem, sklenila pa je poročati vladi, naj, če najde v gornji in doljni Avstriji in pa na Štajarskem, kakor tudi v druzih deželah pri vcenitvi kake posebne ostrine (Schärfen), te ostrine odstrani, da se nobeni deželi krivica ne zgodí. Potem je objavil poročevalec, da so s tem sklepom rešene vse peticije. — Koncem seje se je centralne komisije predsednik baron Distler zahvalil vsem udom komisije za njih trud, ki so ga imeli s svojim važnim poslom, dostavši nado, da, kedar se bodo vlegli valovi razdraženosti, bode vse ljudstvo pripoznalo pravilnost nove uravnave zemljiškega davka. Baron Apfaltrern se je zahvalil predsedniku za korektno vodstvo komisije, grof Belrupt pa marljivosti finančnih uradnikov.

* *Dva ponarejalca vina v Freiburgu na Nemškem* sta bila nedavno od ondašnje sodnije na 5 mesecev zapora in 500 gold. v denarji kaznovana. Dokazano jima je bilo, da sta vino delala iz vode in špirita, katero sta barvala z različnimi barvami, da je vino bilo ali belo ali rudeče. V teku 5 mesecev sta toliko špirita nakupila, da sta naredila 29.000 hektolitrov vina, kisline vinskega kamenja pa za 22.000 hektolitrov vina; primešovala sta svojim vinom tudi krompirjev sladkor.

* *Nikari ne kupujte amerikanske svinjine!* Tako opominja zdravstveni svetnik dr. Gross v Pešti. On pravi, da je letos tako huda kuga (Hogcholera) podobna koleri človeški v amerikanskih gojzdih razsajala, da je ondi 260.000 prešičev poginilo. Ta kuga je silno nalezljiva tudi za človeka, kajti vsi, ki so meso ali slanino bolnih prešičev vživali, so nevarno zboleli, veliko pa jih je tudi pomrlo.

Gospodarske skušnje.

Še enkrat o dvakratni ali trikratni molži krav.

Kar so „Novice“ v 22. letošnjem listu iz Francoskega trdile, to potrjuje tudi grajščinski oskrbnik Hofer, ki je veliko poskušal: ali je dvakrat na dan kravo molzti bolje, kakor trikrat. On je te skušnje skozi vse leto delal in se prepričal, da pri trikratni molži na dan se namolze $^1/_{10}$ mleka več, kakor pri dvakratni. Uže pri prvi poskušnji smo — tako piše on v časniku „Wiener landw. Zeitg.“ — pri trikratni molži in enaki krmi več mleka dobili; ko smo krave dvakrat molzli na dan, smo mleka dobili okoli 130 litrov, ko pa smo jih trikrat molzli, smo ga dobili 146 litrov, in sicer: zjutraj 73 litrov, opoludne 20 litrov, zvečer pa 53 litrov; tedaj za 16 litrov več. Z malimi premembami je to zmerom tako bilo, da je pri dvakratni molži se namolzlo

11—18 litrov manj. — Tudi tukaj na Českem — tako poroča gori omenjeni oskrbnik — sem vpeljal trikratno molžo in to pri živini drugačnega plemena in pri drugačni klaji; al zmerom se mi je potrdilo, da smo pri trikratni molži za 10. del več mleka dobili. — Pa še nekaj druzega je navedeni oskrbnik zvedel, in to je bilo, da trikrat na dan molzene krave se poprej obrejijo in da tudi po teletu še posebno več mleka dajejo. Tudi se je pri trikratni molži kravam redkokaterikrat vime vnelo (ovčič na vimenu prikazal). Konečno priporoča omenjeni oskrbnik, naj se krave poleti zjutraj ob 4. uri, opoldne ob 12. uri in zvečer ob 8. uri molzejo, — pozimi zjutraj ob 5., opoldne ob 12., zvečer pa ob 6. uri; se ve da je tukaj vse eno, ali se četrt ali pol ure prej ali pozneje molze.

Premišljevanja o žalostnem stanji kmetijstva.

Interpelacija gospoda grofa Hohenwarta s sodružniki njegovimi v zbornici poslancev je našla radosten odmev v srcu vseh kmetov in prijateljev kmetijskega stanú. Naj pravični tej objavi dodá tudi priprost kmetič svoje opazke.

Če v kaki deželi nastane huda kužna bolezen ali kaka druga elementarna nesreča, začnó ljudjé premišljati in ugibati, kaj da je to nesrečo zakrivilo in kako bi se ji v okom prišlo. Eden reče to, drug pravi uno; se ve da vsak bi rad kaj izdatnega nasvetoval.

V primeri ravno taka se godí dandanes z našim kmetijstvom. Obče je znano in očividno, kako od dne do dne bolj hira in propada kmetijstvo, vsled tega pa množí se uboštvo med ljudstvom, da še nikoli tako. Marsikdo, ki je bil pred malo leti še premožen gospodar, mora zdaj poprijeti beraško palico in ljudí za božji dar nagovarjati.

Kako silno so kmetije zadolžene, vidi se v zemljiščinih knjigah in izročevalnih pismih, priča tega so nam eksekutivne dražbe. Tako, na primer, samo leta 1878. je bilo v avstrijskih deželah po dražbi prodanih 10.264 posestev, in 11.748 vknjiženih upnikov izgubilo je 34 milijonov in 100.100 gold. Vrhu tega pa tudi državni dolg s 4000 milijoni gold. ne laže, katerega bodo naši otroci in naših otrokov otroci na-se vzeti morali.

Vse to nam po pravici dela strah, kaj bode z našim kmetijstvom.

V takem žalostnem stanji kliče kmetijstvo državi: pomagaj nemudoma, če ne propadeš sama na razvalini glavnih stebrov svojih, ki so kmetijstvo. Da se pa ta velika nesreča zabrani in kmet popolno ne pride na kant, treba je, da sl. vlada dunajska svoje oči bolj pozorno obrne na kmetijstvo in dela na to, da se breme silnih davkov polagoma zniža, pa tudi take postave odstranijo, po katerih kmet trpi škodo. Velikokrat so uže naši národni poslanci v deželnem in državnem zboru povedali, kaj vse kmeta najbolj teží in hudo tare, da ne more naprej, a reklo se je: „bo uže bolji“ — menda takrat, ko bo iz hleva zadnja kravica šla za davke. Res je, da davki so bili vselej in da morejo biti, da se zdržujejo vojaki, uradniki in druge državne potrebne naprave, al vendar le tolikošni naj so, da jih ljudstvo strpeti more. Mero in vago treba je imeti pri vsaki reči!

Veliko denarja bi se dalo lahko prihraniti samo pri veliki trumi uradnikov, katerih je veliko veliko preveč, med katerimi so posebno višji uradniki tako plačani, kakor da bi državna blagajnica bila Rothschildova mošnja. Koliko denarja se po nepotrebnem izdá za pokojnine mnogim uradnikom, ki so še čvrstega zdravja in bi lahko še več let svoj uradni posel opravljali.

Posebno grozni so stroški za pokojnine vojakov, katerih v penziji je uže cela armada! Pripoveduje se, da oficirje mnogokrat devajo v penzijon samo zato, če njih postava ni všeč višjemu generalu ali da se jim sicer zameri. Koliko denarja vlada potrosi za podporo časnikov in druge take reči, katerim se pravi: „ne bodi jih treba“.

Po tem takem ni čuda, da državni stroški vsako leto večji postajajo, tako, da je finančni minister primoran po vseh kotih stikati, kje bi najdel še kak nov davek. Ali za Boga svetega! kam bomo prišli, če zmirom tako dalje pojde! Toraj je pač skrajni čas, da se celi organizem vladne sisteme predrugači in se vpelje cenejša vprava.

Tudi pri ljudskem šolstvu bi se dalo leto in dan na tisuče stroškov prihraniti, ko bi se nadzorstvo teh šol poleg tega, da se jim povrne verski značaj, zopet izročilo dekanom, ki so brezplačno opravljali to službo in morebiti še z boljim vspehom, ko dandanašnji inšpektorji, ki dobre plače vživajo in za ljudsko šolstvo najbolj to skrb imajo, da narodne šole ponemčujejo.

Tudi še to moram dodati, da naj vojaška postava olajšave dopušča kmetom, kateri imajo 5 oralov posestva, da si enega sina, ki se jim za kmetijstvo najbolj pripraven zdi, obdržijo domá pri gospodarstvu.

Dokler vsega tega in še več druzega država ne storí, in pa oderuštva postavno ne odpravi, ni misliti, da se kedaj rešimo silnih davkov in pogube, ki pretí kmetijstvu in državi.

V Paradišči 20. dec. 1880.

Mat. Ilovar, kmet.

Starinske stvari.

Most čez Savo pri cerkvi sv. Egidija.

Odgovor na vprašanje gosp. Fr. Šumi-a.

Bral sem unidan v „Novicah“ spis gosp. Franceta Šumi-a, v katerem prosi, naj se mu naznani, komur je o bivšem mostu čez Savo kaj znano pri cerkvi sv. Egidija. Ker sem v numizmatični zadevi uže o iskanem mostu popraševal, sem natančneje od čast. gosp. Karola Ripšelna, župnika na Vidmu, zvedel o tem prašanji to-le:

Cerkev sv. Tilna ali Egidija je stala na desnem pobrežji Savine in na levem bregu Save — v voglu na sedanjem „Zidanem mostu“ (Steinbrück), most pa je stal cerkvi nasproti iz Kranjske čez Savo na Štajersko.

Ko je bila leta 1834. Sava tako majhna, da niso mogli prosto z ladijami po njej voziti, ker sta to na kranjski strani dva kamnita stebra od bivšega mosta branila, so jih to leto odstranili, kakor tudi mostno branilo (Brückenkopf). Ker so v teh stebrih najdeni bili novci, se more iz tega sklepati tudi na starost nekdanjega mosta. Dobili so namreč bakren denar od Galijena, rimskega cara (l. 260. p. Kr.) in druzega od rodovine Julija; te peneze ima še sedaj gosp. Ripšel narisane, v posesti pa jih imajo gospod vladika Mariborski. Postavili so po takem ta most uže Rimci najbrže okoli l. 260. po Kr. Ker pa Vi za most v 13. stoletji zidani poprašujete, je moral ta drug most biti, toraj nov, kateri je bil omenjeno leto zidan; o tem pa morete kaj več izvedeti na Laškem (Tüffer) v kroniki, kjer je še cerkvica sv. Tilna naslikana.

Most je dal cesarski poveljnik podreti, in sicer zato, da niso mogli Celjski grofi od naše strani pomoči dobiti, ko so se puntali. Katerega leta pa je to bilo in kateri most je bil, upam, da tam izveste. Kronika je bila neki leta 1447. pisana.

Novcev rimskih večidel v Sisciji kovanih, se tù okolici Drnovski še obilno nahaja, čez tisoč sem jih sam jaz prejel. Pa tudi pri Boštajnu so pred par

leti našli delavci zlat od Heraklija, v posesti gosp. Gutmansthala, pri „Zidanem mostu“ Vitelija v posesti gosp. Zoreta, Zenota pri Šmarjeti, Anastazija pri Mokronogu itd.

Numizmatike in sploh vsacega, kogar arheologični spisi zanimivajo, pa opozorujem na zagrebški „Viestnik“ glasilo „arheologičkoga društva“, kateri uže dve leti, štirikrat na leto v zvezkih izhaja. Člani društva plačajo 1 gld. vpisnine, 2 gld. pa je letnine plačati, za druge naročnike veljá letnik 4 gold. Dozdaj še nisem v nobenem domačem listu bral „Viestnika“ priporočenega. Naj bode tedaj s temi vrsticami priporočan!

Iz Leskovca pri Krškem.

France Jarc, kaplan.

Starozgodovinske stvari.

Privatna posestva Andehsčanov na Kranjskem.

Spisuje Davorin Trstenjak.

II.

In monte s. Stephani.

Sophia, soproga Bertholda II., pokloni imetje „in monte St. Stephani in Caneola“ samostanu Diessenskemu. (Diessens. Necrolog ad 8 Id. Septbr.) To imetje je moralo biti v okrožji kranjskem (Krainburg).

Libech, Luhs.

Imetja in pravice „in Libech et Luhs“ (Lož?) je poklonila Sophia, Henrika IV. soproga, oglejskemu patriarhatu. (Thesaurus ecclesiae aquilijensis, ed. Bianchi, pag. 18.)

Michow.

Leta 1204.... 20 je Henricus, marchio Istriae sporočil na tožbo Otona bamberškega, katerega „nepos“ se imenuje, frizinskemu škofijstvu v odškodovanje za krivice, katere mu je storil „in Lonca“ (Loka, Škofja Loka) 50 kmetij pod gradom Michow, katera pa od škofa zopet dobi v feud (Lehen). (Kopia listine v kralj. bavarskem državnem arhivu št. 238 list. 122.) Michow je Mehovo na Dolenjskem. Pri imenu „Lonca“ še nahajamo staroslovenski rhinezem.

Terpliz.

Leta 1228. Henricus, marchio Istriae, pokloni zatiškemu (Sittich) samostanu za zveličanje svoje in svojih prednikov duš vse svoje premoženje „in Stoheganstorf“ (kje je?) „in Lonech“ (kje je ta kraj?) in eden mlin „prope Terpliz“ (Toplice?) in 15 kmetij s desetinsko pravico na hribu: Wolawele (Volavle?) s to pogodbo, da noč in dan pred altarjem D. M. ima luč na dveh svečnikih goreti. (Cela listina se najde pri Mariann, Austria sacra 7, 314—5).

Zlap.

25. januarija l. 1223. Henricus, marchio Istriae pokloni 6 kmetij v vasi „Zlap“ prope: „Wippach“ samostanu Diessenskemu, vendar si izgovorí pravico posestva, kakor dolgo bo živ. Med pričami sledeči kranjski plemiči: „Wilhelm de Eicho (Dob pri Rakovniku?), Wulfing de Wippach, Gerloch de Steine, Bertold de Gurgveld. (Original listine v kralj. bavarsk. državnem arhivu natisnen v Monum. Boica. 8, 170—1.)

Landestrost.

„In Landestrost“ je podpisala Agnes III. 7. julija leta 1257. neko pismo, tako tudi „in Scharfenberg“ leta 1246. in 1248. (Glej Fontes rerum austria. 2. 1. 9—10).

Shirnomel.

Listina Bertolda IV. 1228. l. 18. oktobra „in Shirnomel (Glej „Mittheil. des hist. Vereins für Krain“, 2, 35.)

Razen teh posestev so vojvode meranski imeli feude (Lehen) od frižinskih škofov, in sicer: „in Gutenwerth, ambo Paiersdorf, Gabrie, Kertinwerch, Klenowik, Laknitz, Gross- in Klein-Pölland, Sagrad, Altenburg, Draga, Strug, brod ob Krki med Dobravo in Drammo.“

Henricus, marchio Istriae in feudum — „Guttenwerde, Weinperch, Zagrat, Ceenonich, Polanum majus itd. (Obširno: Fontes rerum avstr. 2. 31. 128—9. 132—3. 154—5.)

Od krških škofov so imeli feude trdnjavo: Lübeck (kje je stala?)

Henricus, marchio Istriae „castrum Liebek“, feudum Chersteten. (Glej „Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen 27, 178—9.)

Ministerialci Andehsčanov in njihova posestva so bila: „in Eich, Gurgvelde, Vellach, Winklern, Sonegg, Rosinbach, Nassenfuss, Reitenburg, Duplach, Preissegg, Inselwerth, Rabensberg, Neudegg“ itd.

Kogar zanimlje domača zgodovina, lahko po teh regestih sostavi obširno razpravo o vojvodih meranskih na Kranjskem.

Slovensko slovstvo.

Vabilo na naročbo.

Prečastiti slovenski duhovščini ponudim s tem novo slovensko bogoslovsko knjigo: „*Spovednik in njegova služba*, spisal in založil Fr. Kosec“.

Milostljivi gospod škof tržaški in koperski potrdili so knjigo s sledečimi besedami: V natis rokopisa „Spovednik in njegova služba“ radostno dovolimo in knjigo duhovnikom priporočamo“. — Učeni gosp. župnik M. Sila, komur so svitli g. škof rokopis dali v presojo, pa o tem mojem rokopisu pravi: „Za duhovnike bo delo vsakako zanimivo in zeló koristno, kajti našli bodo v njem mnogo važnih in potrebnih naukov o zakramentu sv. pokore. Vse hvale vreden je trud pisateljev, ki se je lotil spisovanja tako važne knjige, a to temveč, ker nima v tej stroki prednikov. V svoji knjigi drži se povsema strogo naukov katol. cerkve.“

Knjiga obsega to-le: „Vvod. O pokori sploh 1. do 6; I. Del. Spovedniku potrebna svojstva. Potrjenje in sodnost 7—23; Lastnosti in čednosti spovednikove 24—32. II. Del. O dolžnostih spovednika in spovedenca gledé zakramenta sv. pokore. Oziroma kesanja 33—38. Oziroma spovedi in opominov 39—59. Oziroma pokore 60—68. Spokorna dejanja 69—88. Sv. odveza 89—91. Dolžnosti spovednikove po spovedi 92—94. Posebna pravila oziroma nekaterih spovedencev 95—133. Nekaj primerov opominjevanj 135—154“.

Knjiga bo dotiskana koncem prihodnjega meseca januarija 1881. leta. Imela bo 300 strani velike osmerke in bo veljala g. naročnikom 1 gold. 20 kr. — Naroča se: „Franc Kosec, župnik v Truškah, pošta Koper (Capodistria)“. Da se gospodom naročnikom knjiga ne podraži s pošto, bom vsem, ki naročnino pošljejo franko, tudi knjigo poslal franko.

Ker je knjiga po svojem obsegu namenjena le duhovnikom in se zato svetovnih naročnikov ne morem nadejati, zato še posebno prosim obilne naročbe od strani prečastite duhovščine. Fr. Kosec.

Mnogovrstne novice.

* *Med viharjem in snegom* je 14. dne t. m. popoludne udarila strela v Črnilovu na Českem v cerkev, ki je silno škodo naredila; vsa streha s turnom je zgorela in dva velika in manjša zvonova sta se raztopila. Škoda se ceni na 20.000 gold.; deloma je cerkev asekurirana. — V kroniko letošnje zime imamo pač čudne elementarne dogodke zapisati: sredi meseca decembra s snegom vred grom in blisk!

Politične stvari.

Ozir na zadnje zborovanje zbornice poslancev letošnjega leta.

Zadnji dan državnega zbora je bil tako viharen, da zgodovina avstrijskega parlamentarizma enacega ne pomni. Celih 16 ur je trajala seja, polna burnih dramatičnih prizorov, hudih besedi in še hujših pogledov.

Dan od 18. na 19. decembra je bil za večino zbornice dan slave, za manjšino pa dan dobro zaslženega ponižanja. Desnica se je spela do odločnosti, kakoršna pristoja večini, ki ima cesarsko rodovino, cesarstvo, narode, vlado in svojo lastno čast braniti proti sili besno-slepe liberalne druhali, ki je po svojih petelinih Skeneju, Graniču, Schönererju in Rechbauerju očitno izpovedala, da njen namen je ščuvanje in javno vznemirjanje narodov, a da ta namen hoče doseči s strahovanjem. Unidan je vladar sam pokazal, da se ne dá strašiti, ta dan pa je pokazala tudi vlada in zborova večina, da tudi ti ste zavedni si svojih dolžnosti, katere jim naklada bramba cesarske rodovine in države proti kupu zarotnikov, ki uže več pri pravi pameti niso.

Levičniki so hoteli prisiliti večino, da mora veljati dati vse, kar oni ukažejo, a na desnici so naleteli na možaka, ki jim je kos, kajti večina se ne dá več strahovati. Res! čudno bi uže moralo biti to, če bi zveza vladarja, vlade in zbornične večine — zadruga, za katero stojé narodi avstrijski — ne mogla ugnati svojati, katera je po svojem obnašanji v zadnji seji zbornice in po svojem vedenji zunaj nje razodela, da v divjosti svoji ne pozna več parlamentarne dostojnosti. Avstrijska zbornica poslancev ne sme postati pód, na katerem bi se razgrajalci v cilindrih prekucevali in pojali.

Glasovita seja se je ob 10. uri dopoludne pričela še precej mirno, čeravno so parlamentarni vedeži uže prerokovali nevihto. In prav so imeli, ker uže načrt postave o železnici po dolini reke Bosne je bil celih šest ur na rešetu. Levičnikom ni šlo za to, da bi bila zavržena ta postava, kajti da bo od večine sprejeta, bilo je tudi njim znano; hoteli so le dražiti večino, tratiti čas in „skoz okna zbornice hujskati“, rogoviliti in škandal delati, da bi tako avstrijski parlamentarizem osramotili pred vsem omikanim svetom.

Skene, ki je obogatil se po kupčijah s cesarsko armado, se je predrznil vladarja samega vmesiti v svoj puhli govor, rekši, da v Avstriji ne bo bolje, dokler se cesar ne bo za nas brigal ravno tako, kakor za Ogre. Predsednik ga je pokaral, a to je premila kazen bila za tacega predrzneža.

Ko je dr. Kronawetter predložil resolucijo, naj se dela pri tej železnici oddajo po javnem potu ponudeb, je zopet eden levičnikov zahteval ustmeno glasovanje; resolucija pač ni bila sprejeta, a zopet se je potratilo precéj časa po nepotrebnem.

V tem je kazalec ure pomaknil se uže na 5, in predsednik je ukrenil, naj seja prestane za dve uri, ob sedmih zvečer pa se zopet prične in vse izvrši, kar je še na vrsti. Tu pa vstane Schönerer, se ljuto zaletí v večino in zahteva, naj peticije o vredbi zemljišnega davka pridejo v razgovor pred poročilom o volitvi treh velikih posestnikov gornje-avstrijskih. Ko se o tem zopet ustmeno glasuje in poslanec Bärenfeind oddá svoj glas zoper predlog Schönererjev, nastane na levi rujovenje, kakoršno je slišati najbrže k večemu še v boji med divjimi narodi v Afriki ali med zverinami po amerikanskih nenačetih gozdih!

Ob 7. uri zvečer se seja zopet prične, na vrsti so volitve iz gornje-avstrijskega velikega posestva. Nikdar v tej zbornici ni bilo še vse tako razdraženo, ko ta večer. Ko se na poročevalčevem odru prikaže vrli Lienbacher z debelo butaro pisem pod pazduho, zadoni z leve strani glasno: „aha!“ — a Lienbacher se za ta pozdrav levičnikov ironično zahvali s priklonom.

Grof Taaffe je bil ta večer mož. Kar je pozne ure uže govoril v obrambo vlade, gornje-avstrijskega deželnega namestnika in avstrijskega uradniškega stanú sploh, je najbolje, kar je on kedaj govoril in kako je po vsi pravici mesaril levičnike z neko plemenito zaničljivostjo, to je kazalo, da je mož na svojem mestu. Vendar prvi junak tega večera bil je Lienbacher. S tem, kar je sivi starček, pa še zmirom živi jurist, govoril, je res prekosil samega sebe. Besede njegove in dokazi so bili pravi bètí na glave levičnikom, ki so jih prav očitno mamili. In tako je obravnava o gorenjeavstrijskih volitvah velikega posestva, ki bi po nakanah bila imela končati se z razrušenjem večine, v rokah Lienbacherjevih postala proslavljenje desne stranke v parlamentarnem in moraličnem obziru.

Ob pol treh zjutraj so prišle na vrsto peticije o vredbi zemljišnega (gruntnega) davka. Poročevalec knez Lobkovic je naznanil, da jih je odsekova večina vse dobro pretresla in vladi oddala, da jih tudi ona nadrobno prerešeta in se ozira na-nje. Tu so imeli zopet levičniki vse svoje mehove napete. Za govornike se jih je na strah vsem drugim poslancem oglasila cela rajda, a po prvem nasprotnem govorniku jim je štreno zmešal dr. Rieger s tem, da je predlagal konec razgovora in to podprl s tem, da državna zbornica pač nima pravice vleči pred sodbo centralne komisije, ki je urad samostojen, in da je uže čas ustaviti nepotrebno besedovanje. Predlog njegov je bil sprejet in govoril je le še en levičnik, potem pa se je pričel zopet prav divji ropot. Več ko 10 minut je bilo na levici vse pokonci, rujovenje, sikanje, žvižganje in vsake vrste čudne glasove je bilo slišati. Levičniki so drli proti ministrom, žugali s pestmi in ni veliko manjkalo do ravsa. Herbst je zadej ščuval, a Schönerer razsajal in še celó predsednika očitno in nesramno razžalil, kar je pa grof Coronini plemenito odbil. V specijalni debati je gališki poslanec Krczeczunowicz povedal levičnjakom, da je, kakor se vidi, zdaj uže tako daleč prišlo, da se mora poslancem drugih dežel zdeti, kakor bi bili na Dunaji ne več v stolici, ampak v kaki sovražni deželi. Temu krepkemu izreku je vsa desna stran burno ploskala. Pri glasovanji je zmagala desnica. Ura je bila uže — pol štirih zjutraj in soparica v zbornici taka, da se ne dá popisati.

Po dovršenem dnevnem redu je predsednik grof Coronini sklenil sejo, katero je vodil s tako izurjenostjo, kakoršne nima kmalu kdo o tako burnih razpravah.

Liberalci pa so v teh sejah očitno potrdili resnico prislovice, da — „oslepí, kogar Bog pogubiti hoče.“

Naši dopisi.

V Gorici 27. dec. — Velik vojaški pogreb smo imeli v torek 21. t. m.; umrl je konjištveni general g. Adolf bar. Schönberger, ki je — odkar je bil vpokojen — v Gorici bival. Bil je gen. Sch. zadnji čas svojega službovanja žandarmerijski načelnik na Dunaji. Po bitvi pri Solferino-u je dobil „železno krono“ 2. vrste in ž njo baronstvo. - Veliko gostilnico na akcije, sosebno za naše „Nizzanske“ goste, hočejo zidati v Gorici. Sestavljen je v ta namen uže odbor, kateremu načelnik je župan dr. Deperis. Misel je dobra; dostojen „hôtel“ je v našem mestu živa potreba. — Včeraj se je ustanovila v tukajšnji čitalnici tista poddružna „bralnica“ za ude nižega stanú, o kateri sem uže enkrat pisal. Pristopilo je do sedaj 40 društvenikov iz mesta. Imeli bodo posebno bralno sobo in plačevali po 20 soldov na mesec. Za „gospodarja“ so si izvolili včeraj g. Justa Vuga o. Tako imajo zdaj ti naši ljudje, ki so bili prej po mestu zgubljeni, svoje središče in ognjišče. Kako se je čudil ta pa ta, ko je zagledal v včerajšnjem zboru može, katere je imel popred za — Lahone! — Sinoči je bila v čitalnični dvorani „slovanska glasbena zabava.“ Izkazovali so se neki hrvaški umetniki — udje narodnega deželnega zagrebškega gledišča. — Zdaj pa dovolite, da zberem svoje misli in začnem premišljevati, katera je prav za prav moja „Umgangssprache“. Vsi časniki priporočajo, da bodimo pametni; pa bodimo, no! Na vse tešče občujem jaz z naj višim Gospodom (in tudi še pozneje večkrat) po latinski; potem pride na vrsto nemško-slovensko-italijanski učbeni koncêrt sè šolsko mladino; na ulici gre vse po črez: „dober dan“, „buon giorno“, „guten Morgen“. (Kateri teh treh pozdravov se komu prileže, vemo mi Goričani po instinktu). V (slovenskega gospodarja) hiši, kjer stanujem, imamo troje narodnosti in pol (ako vzamemo namreč Furlane za $^1/_2$ Italijanov). Tudi imamo dokaj ljudi v Gorici, s katerimi mora človek zdaj po slovenski, zdaj po furlanski govoriti. Im „engsten“ Familienkreise občujem po slovenski. Povejte zdaj, katera je moja „Umgangssprache“? In ta težavni problêm moram rešiti do 31. decembra tega leta!!

Iz Istre 21. dec. — Našim Italijančičem in Irredentom se v Istri pač dobro godí; ko bi enkrat res prav pod vlado „toliko ljubljenega“ Umberta prišli, istinito bolje se jim ne bode godilo. Kajti ne verujem, da bi italijanska vlada — uže zaradi etikete ne — dopustila, da bi njeni uradniki našo Avstrijo tako žalili, kakor jo sedaj nekateri c. kr. uradniki pod avstrijsko vlado. Nezaslišano a istinito je, da je v nekem isterskem gnjezdu neki c. kr. sodnijski adjunkt iz krčme bežal, ko je drug avstrijsko lojalni uradnik o neki priliki našemu svitlemu cesarju na zdravje napil, in se še le zopet vrnil, ko je dotični toast končan bil. Ni mi pa znano, da bi se bilo onemu „irredentarju“ kaj zlega zgodilo. — Evo Vam drug slučaj, kateri mi je iz najgotovejšega vira znan in o čegar istinitosti ni najmanjšega dvoma: V nekem mesticu v srednji Istri je neko zloglasno italijansko društvo, katero se je onega leta, ko je kralj italijanski Viktor Emanuel umrl, posebno s tem odlikovalo, da ni demonstrativno 18. avgusta svojih prostorov razsvetlilo, da si je inače celo mesto bilo razsvitljeno. V tem društvu se pleše, gode in poje, kar ne bi bilo samo na sebi nič napačnega, toda gode se italijanska himna, Garibaldov marš itd., sploh ploh pri koncertu, pri plesu in pri vsaki priliki se urivajo v godbo take viže, ki nosijo pečat odločnega irredentstva na sebi, — in vendar pa jih nekateri c. kr. uradniki (ne vsi — to bodi na čast tamošnjim drugim c. kr. uradnikom omenjeno) poslušajo mirno in plešejo po njih. Tudi tamošnji c. kr. glavar mirno gleda in ne brani, da se med uradniki novi udje za ono glasovito društvo nabirajo. Ali ni to — gemüthlich? In žalibog, dopušča se h takim koncertom in plesom tudi učeča se mladina, da se zgodaj nasrka onega duha, s katerim je napolnjena večina Italijanov v Istri. Ni čuda potem, da se je moralo uže več dijakov prejšnja leta iz šole izključiti, — prikazen, katera se bode gotovo pri prvi priliki ponovila. — Takih in enakih slučajev bi objavil lahko toliko iz vse Istre, da bi koš z njimi napolnil, toda škoda za prostor in trud. Na vso moč se dela na to, da bi se Slovan zatrl in v ta cilj se dobrika Italijanom. Nižji uradniki se ve da ne morejo biti za vse to odgovorni, — „riba smrdí zmirom pri glavi najprej“ — velí znani pregovor.

Iz Doline pri Trstu 27. dec. — Nerad, a primoran sem, enkrat o naših žalostnih kmetiških razmerah kaj malega spregovoriti. Kmetijsko stanje je sedaj skoraj povsod v resnici prežalostno. Kaj je tega krivo, mi pač ni treba omenjati, kajti slabe letine, visoki davki, toča in povodnje so, ki kmeta leto za letom bolj na beraško palico spravljajo. Ali se pri odmerjevanji davkov na te elementarne nesreče kaj ozir jemlje? — dosti ne, da ne rečemo naravnost, nič. V ogromnem številu pošiljajo plakate iz c. k. denarnice v Kopru za iztirjanje davkov, da se čudimo, od kodi toliko papirja! Mi mislimo, da bi se gledé na žalostne kmetijske razmere, ki so slavni c. k. davkariji dobro znane, ne bi imeli tako ostro iztirjevati davki. — A še neka druga nesreča nas kmete tare, to je oderuštvo, vsled katerega moramo za 10 gold. na mesec posojenih vrniti 15 gold. E tutti quanti skrbijo za to, da naše kmetijstvo popolnem na boben pride. Navedel bi vam lahko še veliko druzih dogodkov, a za sedaj to opustim. — Slednjič vprašam uradnike Dolinske, zakaj ne uradujejo v pisarnici v slovenskem jeziku? Kaj nam pomaga tisti §. 19., kateri daje vsacemu narodu enake pravice — na papirji? In žalibože, da, kar se tiče teh razmer, ravno mi stojimo prav slabo. Koperska sodnija bi sedaj uradovala prav lahko v našem, nam razumljivem slovenskem jeziku, kajti znano nam je, da so vsi gospodje pri Koperski sodniji slovenskega jezika ne le ustmeno, ampak tudi pismeno zmožni. Zakaj se toraj nam pravice krate, zakaj se ne izvršujejo postavne določbe? Čemu tako preziranje ustave, ko se ta beseda vedno v ustavovernih listih povdarja? Bog daj, da naše upravičene želje ne ostanejo glas upijočega v puščavi!

Iz Ljubljane. — Slovó jemaje od letošnjega leta ne moremo si kaj, da ne bi na prvo mesto naših domačih stvari zapisali: spomlad o božiču! Krasen šopek planinskih cvetlic nam je namreč gosp. župnik Simon Robič poslal, katere je 27. dne decembra na Šenturški gori nabral. Poleg mnozih tistih, s katerimi nas je prečastiti gospod 6. dne t. m. razveselil, našli smo v šopku tudi milo vijolico (viola Riviniana). Res, da pod milim nebom na visoki gori razcveteno vijolico o božiču — videti, bi človek samega veselja kar zaukal. Nadejal sem se — nam piše prijazni gospod — da bom tudi dišečih vijolic, katerih je uže mnogo v popkih, mogel pridružiti šopku, al minuli teden bilo je vreme prečmerno in hladno, da bi bile ljubeznjive cvetlice mogle v svoji rasti napredovati. Kurjic in slepic je tudi uže vse polno v popkih; ako bo vreme kolikanj ugodno, se bodo z novim letom uže veselo razcvetale. — Mi pa sklepamo to poročilo s toplo zahvalo velečastitemu domoljubu, ki je z božičnimi planinskimi cvetlicami letošnjo zimo zapisal v kroniko izvanrednih zim sedanjega stoletja.

— (*Iz občnega zbora družbe kmetijske 24. dne t. m.* Konec.) Ko je dr. Bleiweis zboru naznanil, kaj so bar.